

HALİDE EDİB ADIVAR

SEVDA SOKAĞI
KOMEDYASI

HALİDE EDİB ADIVAR
SEVDA SOKAĞI
KOMEDYASI

Can Yayınları 1981

Sevda Sokağı Komedyası, Halide Edib Adıvar

© 2011, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1971, Atlas Kitabevi

Can Yayınları'nda 1. basım: Haziran 2011

Bu kitabın 1. baskısı 3000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayanlar: Mehmet Kalpaklı - Neslihan Demirkol Sönmez

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

Kapak baskı: Azra Matbaası

İç baskı ve cilt: Ekosan Matbaası

ISBN 978-975-07-1323-1

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

www.canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

HALİDE EDİB ADIVAR
SEVDA SOKAĞI
KOMEDYASI

ROMAN

Halide Edib Adıvar'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Sinekli Bakkal, 2007

Ateşten Gömlek, 2007

Vurun Kahpeye, 2007

Handan, 2007

Mor Salkımlı Ev, 2007

Türk'ün Ateşle İmtihani, 2007

Son Eseri, 2008

Yolpalas Cinayeti, 2008

Tatarcık, 2009

Türkiye'de Şark-Garp ve Amerikan Tesirleri, 2009

Kalp Ağrısı, 2010

Zeyno'nun Oğlu, 2010

Âkile Hanım Sokağı, 2010

Çaresaz, 2011

HALİDE EDİB ADIVAR, 1884'te İstanbul'da doğdu. Üsküdar Amerikan Kız Koleji'nde okudu. 1908'de gazetelere yazmaya başladığı kadın haklarıyla ilgili yazılardan ötürü gericilerin düşmanlığını kazandı. 31 Mart Ayaklanması'nda, bir süre için Mısır'a kaçmak zorunda kaldı. 1909'dan sonra eğitim alanında görev alarak öğretmenlik, müfettişlik yaptı. Balkan Savaşı yıllarında hastanelerde çalıştı. 1919'da Sultanahmet Meydanı'nda, İzmir'in işgalini protesto mitinginde etkili bir konuşma yaptı. 1920'de Anadolu'ya kaçarak Kurtuluş Savaşı'na katıldı. Kendisine önce onbaşı, sonra üstçavuş rütbesi verildi. Savaşı izleyen yıllarda Cumhuriyet Halk Fırkası'yla siyasal görüş ayrılığına düştü. 1917'de evlendiği ikinci kocası Adnan Adıvar'la birlikte Türkiye'den ayrıldı. 1939'a kadar dış ülkelerde yaşadı. O yıllarda konferanslar vermek üzere ABD'ye ve Mahatma Gandhi tarafından Hindistan'a çağrıldı. 1939'da İstanbul'a dönen Adıvar, 1940'ta İstanbul Üniversitesi'nde İngiliz Filolojisi Kürsüsü Başkanı oldu, 1950'de Demokrat Parti listesinden bağımsız milletvekili seçildi. 1954'te istifa ederek evine çekildi ve 1964'te öldü.

İçindekiler

Sunuş	11
BİRİNCİ KISIM	
1. Köy yangını	15
2. İstanbul'a gidiş	23
3. Famdöşambr Numunesi	35
İKİNCİ KISIM	
1. Mecnun Bey mi? Macit Bey mi?	47
2. Sevda Sokağı'nın Leylâsı'na dair	60
3. Leylâ Doktor'un evinde	73
4. Leylâ ile Mecnun'un evlilik hayatı	88
5. Bir Mecnun, iki Leylâ	101
6. Dört yıl sonra	120
7. Hamfendi müsveddesi	130
8. Numune'nin gayeleri	134
Başvurulan kaynaklar	143

Sunuş

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, İstanbul'un bir sokağından yaşama dair bir kesit...

Halide Edib'in ilk olarak *Cumhuriyet* gazetesinde 17 Nisan-20 Mayıs 1959 arasında tefrika olarak yayımlanan bu romanı, yazarın sağlığında hiç kitaplaştırılmamıştı. Kitap olarak ilk baskısı 1971 yılında *Döner Ayna* ile birlikte yapılan bu küçük romanı baskıya hazırlarken 1959 yılında yapılan tefrikayı esas aldık. Gerekli gördüğümüz yerlerde, günümüz okuruna kolaylık olması açısından bazı kelimelerin anlamlarını dipnot olarak verdik.

Abdülhamid devrinden Cumhuriyet'e uzanan bir süreçte geçen olaylardan oluşan roman, tıpkı yazarın *Yolpalas Cinayeti*, *Sonsuz Panayır*, *Döner Ayna*, *Kerim Usta'nın Oğlu* romanlarında olduğu gibi, Kurtuluş Savaşı yıllarında yakından tanıma imkânı bulduğu Anadolu köylülerinin Cumhuriyet'le birlikte göç ettikleri büyük şehirde yaşadıkları geleneksel değerler ile günün değerleri arasındaki çatışmaları canlı bir şekilde aksettirir. *Sevda Sokağı Komedyası* bir bakıma, toplumda yaşanan sosyal ve psikolojik değişimin romanıdır.

MEHMET KALPAKLI

BİRİNCİ KISIM

1

Köy yangını

Gerçi hikâyenin ismi bir komedi hissi veriyor, başlangıcında kısa bir facia havası esiyor ama bu roman ne facia ne de komedir. Maamâfih¹, her facianın zaman zaman komik anları olduğu gibi, her komedinin de sizi kahkahalarla güldürdüğü zaman dahi ardında gizli gözyaşları olabilir. Orta Anadolu'daki yangın, Fildurağı denilen küçük köyde olmuştur. Kim bilir bu yangın olmasa, belki bu hikâye de olamazdı. Fildurağı, bir yayla eteğinde küçük bir ormanın yanındaydı. Karşısındaki Deveci köyü ile aralarında ufacık, fakat sevimli bir dere vardı. İki tarafı salkım söğütlerle örtülü idi.

Deve neyse ama fil ismi bu yerde nasıl meydana çıkmıştı? Bunu bilmek mümkün değildi. Bu karşı karşıya duran iki küçük köyün ikisi de otuz veya kırk evden ibaretti. Deve ve fil isimleri taşıyan bu köycükler, belki çok eski zamanlardaki bir Arap istilâsından sonra meydana çıkmıştı. Fakat bunu hiçbir köylü bilmezdi. Bu iki köy çok geniş, kapalı ve yüksek bir tepeye varan yaylanın eteğindeydiler. Ormanda bir hayli ceviz ve fındık ağacı

1. Bununla birlikte.

vardı. Bunları umumiyetle¹ çocuklar toplar, bir kısmını da oradan geçen bir kervana veya bir şahsa satarlardı. Yaylada bu iki köye ait bir hayli hayvan sürüleri güdü-lürdü. Bunlara daha fazla büyükler çobanlık eder; kaz, ördek, tavuk gibi kümes hayvanlarını ise çocuklar güder-di. Bunlar daima derenin kenarında birleşirlerdi. Erkek çocuklar, daha erken çobanlığa, yahut tarlaya gittikleri için dere kenarındaki ekseriyeti kızlar teşkil eder, kendi-lerinden küçük olan erkek çocuklarına hükmederlerdi.

Bu ıssız ve geniş boşlukta karşı karşıya duran bu iki köy halkı, garip olarak birbirlerine düşman değilse bile, pek de dost sayılmazlardı. Belki aralarında şimdi hafızal-ılarından silinmiş olan bir kan davası, belki tarla meselele-ri ve biraz da kıskançlık olabilir. Fakat bu his, dere ke-narındaki çocuklara hiç de işlememişti. Bu köyler bazan birbirlerini düğünlerine çağırırlar ve herhangisinden bir cenaze çıkarsa, öteki köy halkı derhal yaylanın tepesine doğru olan küçük mezarlığa giden cemaate katılırlardı. Bir gün hava henüz ağarırken, Fildurağı'ndan görülmedik bir duman yükselmeye başladı. Develi köyünde bunun farkına ancak sabah namazına kalkmış bir iki erkek köylü vardılar. Önce sebebini anlayamadılar ama biraz sonra alevler yükselmeye başlayınca gözleri açıldı. Mutlak or-man yanıyordu. Fakat çok geçmeden köyün kendisinin yanmakta olduğunu anladılar. Damlardan ateş fişkırmaya, heyecan ve korku içinde koşuşan, bağrıışan bir kalabalığın sesleri gelmeye başladı. Erkekler, birbirlerine seslen-di. Dereyi geçip yardıma gitmeye karar verdiler. Bunların başında Develi köyünün çok saydığı Mehmet Çardakçı bulunuyordu. Malûm ya, köylü pek çabuk harekete geç-mez, onları toplayıp gidinceye kadar Fildurağı köyünü

1. Genellikle.

bir alev deryası basmıştı. Köyde tutuşmamış ev kalmamıştı. Kadınlar evlerin alt katlarından yataklarını, kaplarını kacaklarını atıyorlardı. Sokak, bir kıyamet yerini andırıyordu. Bilhassa kadınlar haykırıyor, koşuyor; erkekler ise ellerinde kova, şaşkın şaşkın bakınıyorlardı. Köyü kurtarmak imkânı kalmamıştı. Hattâ köylülerin bir haylisi de uykuda oldukları için yangında yanmışlardı.

Çardakçı, bu kıyamet ortasında bir beşik gördü. İçinde küçük bir yavru, ciyak ciyak bağıriyordu. Hemen çocuğu yakaladı, kollarının arasına aldı. Koşuşanların hepsine çocuğu gösterdi. Hiçbirinin çocuğu değildi. Hattâ kimin olduğunu bile bilmiyorlardı. Her hâlde yavrunun annesi, babası yanmış, çocuk da nasılsa bir komşu tarafından kurtarılarak sokağa bırakılmıştı. Artık kimse-nin evi, barkı kalmamıştı. Onun için herkes kendi çocukları ve dertleriyle meşgul idi. Köyden kim kurtulmuşsa yaylaya doğru gidiyordu. Erkekler, ağaçlığın bir kısmını kurtarabilmişlerdi.

Çardakçı, kucağında viyak viyak bağırان zavallı yavruyla dereyi yavaş yavaş ve dikkatle geçerek Deveci köyüne döndü. Evet, bu yavruyu ancak bu köyden biri alabilirdi. Karısını kandırabilirse, onu kendisi evlât edinmeye karar vermişti. Mehmet Çardakçı'nın hiç kızı olmamıştı. Bu da nereden geldiği belli olmayan bu yavrucağa karşı Çardakçı'da şuuraltı bir koruma ve muhabbet hissi uyandırmıştı.

Gökte artan ışık, yavrunun yüzüne vurunca iki koyu renk, canlı fındık gibi küçük göz, şımarıklık alâmeti¹ olabilecek dolgun ağız açıldı ve Çardakçı'ya güldü. Deveci köyünden yardıma koşanlar, hep yerlerine dönmüşlerdi. Kadınlar, dar sokakta durmuş, bir önceki faciayı münâ-

1. Belirtisi.

kaşa ediyorlardı¹. Bir kısmı da ev işlerine bakmak için acele dönmüştü. Çardakçı'nın karısı Satı, meydanlarda yoktu. Esasen onların evleri köyün sokağından hayli ilerdedeydi; küçük bir çiftlikti. Mehmet Çardakçı, adımlarını sıklaştırarak dar sokağı geçti, yaylaya doğru yürüdü. Bu çiftlik yavrusu üç neslin gücü, zahmet ve emeği ile kurulmuştu. Dört tarafı tepeden indirilmiş taşlarla yapılmış iptidai² bir duvarla çevriliydi. İçinde iki geniş ahır, derme çatma bir odunluk ve sair malzeme konulacak binacıklar, bir köşesinde de üç odalı bir ev vardı. Evin bir odası aynı zamanda mutfak olarak kullanılıyordu.

Çardakçı'nın biri on beş, biri on iki yaşlarındaki oğulları Ahmet'le Veli, hem sürüleri, hem kümes hayvanlarını almış çıkarmışlardı. Karısı Satı, kolları sıvalı ve "Fildurağı çöle gider, Devocioğlu köyü yerinde kalır" diye bir türkü uydurmuş, mırıldanıyordu. Kocasının ayak sesini duyunca dışarı fırladı ve onun kolları arasındaki canlı bohçaya eğildi. Yavrucak galiba acıkmıştı, dudakları büzülmüş ağlıyor, o fındık gözlerinden yaşlar akıyordu:

— Bu nereden geliyor? Kimin çocuğu, Memet?

— Bilmiyon valla, yanan ailelerden olacak. Kimse tanımadı. Yerden aldım gettim. Ne dicesiniz?

— Alacağız Memet, o da guzular gibi büyür, bizim işimize yarar.

Bunu söyledikten sonra yavruyu içeri aldı, kundağını çözdü, soydu, bir havluya sararak minderin üstüne bıraktı. Sonra bir kâse süt getirerek kaşıkla bangır bangır bağırarak dudakların arasına dökmeye başladı.

Yavru ağzını şapırdatarak sütü içti. Islak ve kirli bez-

1. Tartışıyorlardı.

2. Basit.

lerden temiz bir havluya geçmenin zevki içinde fındık gözleri kapandı, uyudu.

— Kaç kişi yanmış, Memet?

— Valla bilmiyon ki. Geri kalanların hepsi yaylaya gitti.

— Adını biz koyak, olmaz mı? Ne koyak?

— Ne istersen.

— Emine diye, olmaz mı?

İşte bu meçhul yavrucağın Fildurağı'ndan Deveci köyüne geçmesi ve Çardakçılar'ın bir nevi evlâtlığı olmaya başlaması böyle oldu. Yavrucak orada mutfağın bir köşesinde bir hayvan yavrusu gibi büyüdü. Karı-koca Emine'yi korurlar, ihtiyaçlarını temin ederlerdi. Ona karşı içlerinden hayli derin bir alâka duyarlardı. Fakat oğulları için o, ahırda doğmuş ve büyümüş bir kuzudan farklı değildi. Bu hâdiseden beş altı yıl sonra kız kaz, ördek ve diğer kümes hayvanlarına çobanlık eden küçük bir kafileye katıldı. Hayvanları daima biraz yaylaya doğru götürdükten sonra acele acele dere kenarına gelirdi. Fakat daima küçük sokağa dalar, sağa sola bakınırdı.

Deveci köylüleri onunla –yangından sonraki günler dışında– hiç meşgul olmamışlardı. Çardakçılar'ın evinde büyüyen bir mahlûktu –Emine'nin biraz da tombulluğu köyde görülmemiş bir derecede olduğu için– onu görünce şöyle bir gülümserlerdi. Emine onlarla konuşmak isterse de iş güç sahibi kadınlar aldırılmazlardı. Hâlbuki Emine, köyün üst tarafında, küçük de olsa yine bir çiftlikte yaşadığı için onlara karşı içinde bir üstünlük duygusu taşırdı. Bu duyguyu dışarıya vurabilmek fırsatını ona dere kenarındaki çocuklar verdiler. Emine, belki şişmanlığından, hiç iş görmek istemediği için bütün işlerini etrafındakilere gördürür, kendisi ise oturduğu yerde etrafını seyreder yahut gözlerini kapayıp horuldayarak tatlı tatlı uyurdu.

Emine bütün oğlan kaz çobanlarını avucunun içine almıştı. Kendi sürülerini onlara güttürürdü. Kızların da yüzlerine güler, onları kendisine bağlamaya çalışırdı. Tek işi yaz günleri sahiden fil ayağı gibi düz tabanlarını suya sokmak ve günde birkaç defa yıkanmaktı. Kız arkadaşları onu sevmezlerdi. Ona Fildurağı'ndan geldiği için "Filin Kızı" derlerdi. O da: "Yoo, ben Deveci köyündenim, babam çiftlik sahibi!" diye kısa boynunu kıvrarak kıvrıcık kara saçlarını sallayarak karşılık verirdi.

Emine'nin koyu kırmızı fırlak, isterseniz aç gözlü, isterseniz hırçın diyebileceğiniz dudaklarının mânâsı bütün varlığının köklerini ifade ederdi. Kız arkadaşlarının bazan yanlarında getirdikleri iki üç yaşlarındaki çocuklara, onlardan başka da bütün yavru mahlûkata düşkünlüğü vardı. Bunu oldukça hayvanî bir şekilde ifade eder, yani çocukları kollarının arasında sıkır, ötelerini berilerini lezzetli bir şeymiş gibi ısırırdı. Onun için küçükler ve yavrular yanından kaçtıkları gibi, büyükler de bütün yüze gülücülüğüne rağmen samimi bir arkadaşlık ve sevgiyle ona yaklaşmazlar, ondan çekinirlerdi. Bundan başka onları birbirlerine katacak mânâlı sözler ve fitneliklerde de eşsizdi. Fakat hakikaten sevdiği bir şey vardı: O da tabiat idi. Mavi göğe, üstünde uçuşan rengârenk bulutlara, ovada, dere kenarında dalları su üstünde sallanan salkımlara, akan suya hattâ içindeki taşlara bile kendisinin de anlayamayacağı bir düşkünlük ve hayranlıkla bağlıydı. İşte belki hiçbir karşılık beklemeyen, hesaba bağlanmayan sevgiyi bunlara karşı duyardı.

Akşamları Çardakçı'nın dizlerinin dibinde yuvarlanması, Satı'nın beline sarılması mutlak bir hesaba bağlıydı. Yemek, uyumak, işini başkalarına gördürmek, etrafından ne koparabilirse koparmak onun hâkim vasıflarındandı.

Bu günler, Abdülhamid'in son yıllarına yani hayli eski bir zamana aittir.

Bir gün dere kenarında piliçlerin arasında oynarken, oradan at üstünde, kıyafetinde köy ile İstanbul'u birbirine karıştıran orta yaşlı bir adam geçti. Bu çocuk ve yavru kalabalığının önünde durdu. Attan indi, çocukları çarşıdan koyun alacakmış gibi bir gözden geçirdikten sonra parlak kara gözlü tombul Emine'nin önünde durdu, kuvvetli elleriyle kızı kendine çektikten sonra saçlarının dibini bit ayıklıyormuş gibi yokladı. Çocukların hepsi bir ağızdan sordular:

— Ne yapıyon ağam?

— İstanbul'a bir besleme götüreceğim, kel olmasın diye bakıyorum. Bunun saçlarının dibi temiz (gülerek), suratı da uygun. Anası babası var mı?

Emine'nin yüreği İstanbul ismini işitir işitmez hopladı. Çünkü bütün köylüler ve Çardakçı ailesi İstanbul'dan ulaşılmaz bir cennetmiş gibi bahsederlerdi. Emine yerinden sıçradı, adamın ellerini yakaladı, tekrar tekrar öptü.

— Hadi hemen gidek ağam.

— Anan baban nerede ki?

Emine baktığı kümes mahlûkatını unutarak adamın elini yakaladı, onu çiftliğe doğru sürükledi:

— Gel ağam, seni götüreyim.

Mavi poturlu, kırmızı fesli adam gülerek bir elinde atın yuları, bir eli Emine'nin tombul elinde, çiftliğe gitti. Çardakçı, karısı mutfak kapısının önünde duruyorlardı. Bu adamın geldiğini görünce biraz şaşkırdılar.

— Hoş geldin ağam, hayır ola!

Adamın kolları biraz gurur ile yükseldi;

— Ben Padişah'ın Kilercibaşısı Hamdullah Bey'in aşçıbaşısıyım. Köyüm biraz uzakta, her yıl izinli gelirim ve onlara besleme lâzım olursa, seçer, iletirim. Bu gızı beğendim.

Sesleri duyarak dışarıya çıkmış olan Çardakçı'nın iki oğlu biraz imrenme, biraz da memnuniyetle bağıldılar:

— Hemen al, ilet. Helâl olsun!

Çardakçı'nın karısına döndü, biraz mütereddit görünüyordu:

— Senin bir diyeceğin var mı bacım? Bu öyle bir nimet ki.

Oğulları analarının omuzlarını yakaladılar:

— Anamızın diyeceği yoh; hemen al, ilet, dediler.

Satı içeride küçük bir bohça hazırladı, getirdi. On dakika sonra Emine aşçıbaşının atı üstünde, kolları aşçıbaşına sıkı sıkıya sarılmış, kendini kurtarıp büyütmişlerin ellerini bile öpmeden, küçük çiftlikten ayrıldı. Sâde¹ dere kenarından geçerken kız arkadaşlarına gururla selendi:

— Ben padişahın sarayına gidiyorum.

— Ya senin kaz sürüsünü nideceğiz?

— Ne diyim ben? Çiftliğe iletin...

Cevap beklemeden at koşmaya başladı. Emine de Deveci köyünü bir dakika sonra arkada bıraktı, gözleri gökte ve geniş ovada, tombul kolları aşçıbaşına sarılı, gözden kayboldu.

1. Sadece.

*Edebiyatımızın öncü kadın
yazarlarından Halide Edib
Adivar, üretken kalemle
yaşadığı çağın bir
portresini çizmişti.*

Halide Edib Adivar'ın bu kısa romanı, yazarımızın kaleminden çıkan en eğlenceli, en akılda kalıcı tipleri barındırıyor. Annesi ile babasını bir yangında kaybetmiş, sonradan bir Saraylı ailenin beslemesi olmuş Numune; birbirinden güzel kadın ayakkabıları yapmakla meşhur Macit; güzelliğiyle olduğu kadar geçimsizliği ile de dillere destan Leyla... Bu üç kahramanın yolları, mahalle sakinlerinin onlara ithafen verdiği adla Sevdâ Sokağı'nda buluşuyor. Ama ne buluşma: Macit, Leyla'ya körkütük âşık, Numune Macit'le evlenmeyi kafasına koymuş. Leyla, Doktor Kerem'i seviyor ama bu imkânsız bir aşk. Macit'in Leyla'ya aşkı da imkânsız, çünkü Leyla onunla evlense de yatağına girmemeye yeminli. Peki işin içinden nasıl çıkılacak? Cevabı bu ilginç romanın sayfalarında bulacaksınız. *Sevdâ Sokağı Komedyası*, 1900'lerin başında İstanbul'un gündelik yaşamını merak edenler için.

Kapak resmi: MYKOLA PYMONENKO

ISBN 978-975-07-1323-1

9 789750 713231